

dela, če tudi še tako vnetih mož, niso zmožna vneti ljudstva za splošno delavnost in narodni prid. Posamesna dela enaka so poskušinjam za kratek čas, ker nimajo občega priznavanja obče potrebe.

Kdo ne bi visoko cenil poljedelstva? — Zato spomladi o času oranja prime za drevo vsak kmet, zato se okopava, pleve in zopet gnoji, orje in seje na vsakej njivi. Obče priznavanje neobhodne potrebnosti poljedelstva, prve podlage ohranjenja našega, nam je prirojeno.

Sadjerejec najde za svojo delavnost pripravnega sveta veliko več, kakor poljedelec, da! kamorkoli se ozre, akoravno razmerjenega, skoraj brez mere. Ko bi pač ravno te roke, ki so izurjene v poljedelstvu, vsako leto o primernem času se tudi gibale na zapuščeninah v sadjerejske delavnosti, koliko rajskih vrtov štela bi dežela naša! — Obče priznavanje bi ne zaostajalo, in bistvena lastnost kmeta bila bi, da je v enej in istej osebej poljedelec, živinorejec in sadjerejec. Leto za letom tekli bi mu iz trojnih virov lepi dohodki za dom in deželo.

Kdo ne bi visoko cenil živinorejstva? — Ono ima obče priznavanje obče potrebe.

Zakaj pa ne tudi sadjereja? — Koliko opešanih posestnikov je, ki še ne vidijo, da imajo cele zaklade v praznem svetu, ktere ga bi dali v zadregi za Jakobovo lečo! — In ravno tam leži njih „Hevilat, — zemlja, ki jim rodi zlato“. Doma imaš, a ne poznaš! — pravi „Blaže in Nežica“.

Ako bi korist sadjerejstva spoznali vsi, po primer-nem navodu vsi kmetje postali bi sadjerejci, kjer koli je kraj za sadjerejo pripraven, in dežela naša je pre-rojena, in blagostanje povzdignjeno na visoko stopinjo.

Kmetijska naša družba, ki je že veliko storila za pospeh sadjerejstva, ki je izdala izvrstno knjižico Pir-čevu, očeta naše sadjereje, — ki je napravila že več sadnih razstav itd., naj nam je središče, mati, podruž-nice njene pa hčerke tej materi; al te hčerke morajo marljive biti in mnogo jih mora biti. Iz „Novice“ smo izvedeli, da se bodo podružnice na novo osnovale in da se bodo ustanovile po novih občinah. Občine nove dobimo kmalu, kakor so nam lanske „Novice“ pove-dale, in po njih naj se ustanovijo tudi podružnice kmetijske. Po tej poti imamo v kratkem času razpeto gosto mrežo kmetijskih podružnic z vsestransko delav-nostjo po vsej deželi. Organ naš — „Novice“ — bodi družbi duša!

Ne dvomim, da bi se ne obudilo mnogo zmožnih udov po vsej deželi, vsaj se več ne bode terjalo od njih, kot nesebično rodoljubje — gorečnost za blagor dežele. Koliko bi potem pridobile ljudske šole, je neprecenljivo.

Ljudskih šol pa brez sadjerejnih vrtov si skoraj misliti ne smemo; podučevanje umne sadjereje samo po bukvah, jalova je teorija, ki ne rodi sadjerejcev. Otrok zapustivši šolo, poprime se kmetije — po starem ko-pitu. Kar je slišal o sadjereji v meglenej teoriji, tega se tudi le megleno še spominja. Začnimo! zedinimo se! Žive te potrebe le ne vidi tak, kdor misli, da je naša zemlja že obdelana. Ako začnemo srčno, po pre-govoru imamo že polovico storjenega. Začetek združ-nih moči bode nam čarobna palica v sadjerejske Arabiji, in skale točile bodo cele reke blagostanja dela-ljubnemu narodu našemu.

Koliko ptiči koristijo gospodarstvu.

Spisal Govekar po „Prakt. Landw.“

Naj v kratkih črticah, pa po številkah pokažemo, koliko škode si naredi gospodar, kateri nedolžne ptičice

zavolj par češenj ali zrn, ktere mu zraven obiranja škodljivih mrčesov pozobljejo, neusmiljeuo preganja ali moriti dopušča.

Neusmiljeno preganjanje nedolžnih ptic je pri Ita-lijanih postalo tako rekoč narodna potreba, in kakor se sploh misli, so se neusmiljene a škodljive razvade od potujočih, po Kranjskem, Koroškem itd. dela iskajočih laških delalcev naučili naši ljudje.

Naj pokažemo škodo, ktera izvira od tod, ako ne-usmiljena roka pokonča le eno kukavico, eno sovo, dve žolni, deset goršničekov ali višnjevih senic in dvajset vrabcev.

O kukavici pravi Brehm, da „ne bi se smela pogrešati v nobenem gozdu, kajti ona ne oživlja le naših gozdov, ampak jih tudi ohranjuje. Njen glas ozna-nuje prihod pomladi in prihod najzvestejše dobrotnice naših gozdov. Ona se živi od žužkov in njih ličink, posebno od prehodnjih prejcev, katerih se druge ptice ogibljejo zavoljo njihovih krhkkih kocin in jih ne pokončujejo. Njen nenasitljivi želodec je za gozde pravi dobrotnik, in njena požrešnost varuje gozdom kinč. V pokončevanju škodljivega mrčesa storé kukavice več, nego more v tem storiti človeška roka“. — Bere se, da je l. 1848. opazoval naravoslovec Homeyer en par kukavic ter videl, da je v vsaki minuti požrla dvoje kosmatih prejcev (gosenic). Potem znese to na dan, to je, o 12 urah, le po dveh kukavicah gosenic 2880, na mesec dni pa 86.400. Imenovana škodljiva kosmata go-senica pa zleže 600—800 jajec. Mislimo si zdaj, da bi med temi le tretji del bil babic, znese to za prihodnje leto 17 milijonov gosenic, ktere bi gozd neusmiljeno pokončevale. — Učitelj H. Weber piše v svoji knjigi, da požre ena sama kukavica na dan okoli 180 prehod-njih gosenic. Koliko znaša to na mesec dni, naj si pa sleherni sam preračuni. Tudi se je bralo v poročilih iz Ogerskega, da so bile leta 1845. gosenice gozd na 2 kvadratnih ali štirjaških miljah začele tako izdelovati, da je bilo bližnjim vaščanom, to je, 180 ljudem naro-čeno, naj vse storé karkoli morejo, da uničijo škodljivi mrčes, ter tako gozd gotove pogube rešijo. Dasiravno so se 3 dni vsi delalci trudili, ter vse mogoče storili, bil je vendar njih trud zastonj; prepustili so nazadnje gozd njegovi žalostni osodi. Al glejte! kukavice pridejo, in v kratkem času bila je nesreča odvrnjena, ter gozd rešen gotove pogube. Kaj mar misliš, dragi bralec, koliko časa bi bilo unih 180 delalcev delalo, in koliko denarja bi bilo to stalo, ako bi bil sleherni le dvajse-tico služil na dan?

Sove se živé od miši, podgan, iščejo pa tudi go-senic. Sedaj pa vprašamo: ali ni sramotno za gospo-darja, kateri svojega dobrotnika ubije, ter ga potem na vrata na skedenj nabije? Mislimo si lahko, daga ni go-spodarja, kateri bi s svojo mačko kaj tacega storil, in vendar sova v mišjem lovu daleč daleč mačko prekosil! Vprašamo le: ali se tak gospodar, kateri to žival pobija, ter jo nabija po vratih, javno pred vsem svetom ne kaže za pravega bedaka? Sova na vratih nabita je to, kar da bi si gospodar na vrat nabil napis: „Ta hišni gosodar je prismoda!“ Že smo prej izvedeli, da babica kosmate gosenice zleže po dvakrat na leto 600 do 800 jajčic, od katerih pride, ako ostane polovica babic, spomladi 540.000 gosenic. — Bere se, da so opazovali par pegastih sov, ter se prepričali, da so v eni uri svojim mladim v gnjezdo po 12 miši prinesle. Našli so tudi v želodcu ene sove 8 miši in 44 kosmatih prejcev. — Nek anglešk gospodar je našel v golžunu ene same sove 4 miši, 84 gosenic ter odstankov še družih mrčesov. — Naravoslovec dr. Gloger pravi, da požre ena sama sova čez leto in dan 3000 miši, in na-tančne skušnje so izpričale, da potrebuje ena sova,

razen nekterih miši, še najmanj 150 kebrov. Sedaj pa vsak sam lahko preračuni, koliko škode si naredi, kdor eno samo sovo umori. (Kon. prih.)

Usmilite se ubozih tičev pod prostim nebom!

Tako na debelo je snega padlo krog in krog, da tiči nikjer ne najdejo hrane (živeža).

Dolžnost človeku je tedaj, da skrbi za-nje, da ne poginejo glada. Tiči so veliki dobrotniki sadnim vrtom, ker oni obirajo gosenice z dreves, zato niso na veliko korist samo sadjerejcem, temuč tudi vsem ljudem, ki sadje radi uživajo.

Naj bi tedaj vsaka hiša po kmetih in po mestih napravila ubogim tičkom vsaki dan mizo na pripravnem prostoru, kjer se nekoliko snega odmeče in kamor se vrže nekoliko zrn prosa ali družega žita, drobtinice kruha, kuhanega krompirja, korenja ali repe, in marsikaj družega, kar se v hiši zavrže, tičem pa, ki zrnje zobljejo ali tudi druge reči jedó, je zaželeno hrana.

Ako jim tako vsak dan pognete mizo, dokler debela odeja snega pokriva zemljo, privadili se bodo brž k vam, glada ne bodo poginili, ampak bodo vam stoterno povrnili spomladi in poleti, kar ste jim čez zimo dali.

In še posebno vam, gospodje učitelji po deželi, se ponuja zdaj lepa praktična prilika, v srce šolske mladine vtisniti milosrčnost do velikih dobrotnikov kmetijstva! Storite vsi to, in deželi ohranite na tisoče mernikov sladkega sadja!

Natoroznanske stvari.

Dolgoletne opazke o kačah.

Spisal France Ipavec, zdravnik v Novomestu.

Zanimivo za vsacega, koristno zlasti za kmeta.

Naravoznanstvo mi je bilo od nekdanj priljubljeno. Da sem se iz teh svojih študij namenil narodu našemu povedati to, kar sem o kačah sam opazil ali izvedel od priprostega ljudstva, vzrok je ta, ker čutim potrebo, da vsakdo kaj več izve od kač, kakor to, kar je le memogredé slišal.

To storiti mi je zdaj mogoče, ker sem v preteklih 36 letih mnogo hodil po našem okraju, ki je precej velik in meji na Hrvaško in Primorsko, in kjer se nahaja veliko kač, in med njim tudi veliko gadov.

V novomeškem okraju, ki obsega celo Dolensko, je precej gorko; vasi so navadno obrnjene proti solncu, dobre prsti je le na površji tenka skorjica, tako, da le vino, borovnice in lešniki dobro obrodijo, ali kako drugo malo grmičje. Po naših krajih najdeš veliko skalnatih ali peščenih gor, malo pa studencev, tako, da je zemlja zelo suha. Le proti jugu obdajajo naš okraj, posebno Novomesto, Gorjanci; zato v našem kraju vino dobro obrodi, pa ravno to, kar vinu pripomore, je tudi vzrok, da se pri nas gadje zelo množé, katerih se po pravici bojijo ljudje in živina. Toplota našega kraja, pa tudi revščina našega ljudstva ste vzrok, da ljudje ne hodijo le doma bôsi, ampak gredó bôsi tudi na polje, v vinograd, na pašo ali kamor si bodi. Prav lahko se toraj primeri, da človeka piči kak gad, posebno pa pri obdelovanji polja, pri delu v vinogradih, na travnikih, pri nabiranji jagod in družega sadja, pri nabiranji praproti, ki jo rabijo za steljo, na paši, na lovu in pri tacih in enacih opravilih.

Vendar ni samo človek v nevarnosti, kajti gad ne prizanesa tudi ubogi živali ne, in ne redkokrat pogine od gada pičen vol, krava, tele, prešič, ovca, koza, pes, mačka ali bodi-si tudi ktera koli hoče druga žival. Kónj po skalnatih krajih (kjer ravno gadje živijo) celó nič

nimajo, ker jih rabiti ne morejo, in to je vzrok, da gad le malokdaj konja vgrize. — Meseca oktobra leta 1868. je gad vola tako vgriznil, da se je že pet minut pozneje mrtev na tla zgrudil.

Gad je toraj človeku in živali zelo nevarna žival in sicer tem nevarnejša, čem stareji je človek, ktere ga gad vgrizne, — ako se to zgodi poleti in okrog poludneva, o vročem in suhem vremenu, kedar ni nikakoršne sapice; vrh tega je rana hujša na bolj občutljivem delu telesa ali pa če gad zadene žilo. Rana je potem tudi tem nevarnejša, čem več ravno imenovanih pogoj se združi in tem prej zgrabi ga tudi smrt. Če je kača ravno popred, predno je koga vgriznila, žrla, rana neki ni tako ali pa še celó skoraj nič nevarna. To je zato, ker takrat že izteče strup, kedar grize in je svoj plen. Strup kača s plenom vred požre, toraj pride strup v kačji želodec, kjer ne škoduje kači samo clo nič, ampak ji še celó koristi, ker želodec lože prekuha, kar bi sicer ne mogel, ker je slab in obstoji iz tenkih kožic. Strup je toraj kačjemu želodcu potreben. Želodec nestrupenih kač je sicer onemu strupenih čisto podoben, vendar mu ni treba strupa, ker nestrupene kače žró le mehke, lahko prekuhljive stvari, kakor na priliko gosenice, črve, ogrce, mrčese, kobilice, grile, kebre itd.

Kačji strup smeš brez vse škode pojesti, ničesa ti ne bo, če imaš le zdrav drob, če nimaš namreč rane. To nam kaže tudi to, ker gadom ne škoduje, če tudi strup iz svojih zob požro in tudi to, da smeš izlizati rano. Če imaš pa, bodi-si v ustih ali v katerem drugem delu telesa, po katerem mora strup v želodec in naprej, kako rano ali ugnjido, si zavdan, ako strup poješ. Kedar strupena kača svoj plen požre, miruje, ker nima v zobeh dosti strupa in si ne more pomagati, tako dolgo, da se zopet dosti strupa nabere.

Če gad gada vgrizne, to ogrizenemu ravno toliko škoduje, kakor ogrizenemu človeku, zato beži gad pred gadom in zato nahajaš gade le posamesno.

Da je strup naših gadov za onim primorskih, laških in dalmatinskih najhujši celega avstrijskega cesarstva, to je res in se nikakor ne dá tajiti iz že od začetka naštetih vzrokov.

Da je gadom, kakor brž ko ne vsim drugim kačam, mrzel, močvirnat, moker kraj zelo škodljiv, kaže nam že to, da kače živijo le po suhih, visocih, peščenih ali skalnatih, proti solncu obrnjenih, toraj gorkih krajih. Kedar je nebo pooblačno, ali kedar dežuje, kedar je veterno-megleno in mrzlo, poskrijejo se kače po svojih luknjah, kjer tako dolgo ostanejo, da jih privabi solnce na dan. Zato po gozdih ne nahajamo ravno veliko kač, celó malo pa jih je po gostih temnih gozdih, kjer je hladno. V gozd kača le včasih pribeži, kedar se jej je treba bati svojega najhujšega sovražnika — ježa, ki jej streže po življenji in jo, kedar jo vjame, ali sam požre ali svojim mladim nese.

Najraje leže kače na velicem od solnca gretem kamenji ali na suhih drevesnih deblih. Tukaj leže zvite, tako da jih živali ne morejo kmalu zapaziti, ker so precej enake barve s kamenjem in ker prav mirno ležijo. Živali toraj ne vidijo svojih sovražnikov popred, dokler se jim prav ne približajo, tako, da ne morejo več bežati in jih one lahko napadejo.

Lastnosti vseh, posebno strupenih kač opazovati, grozno je za človeka, in, razen za ježa, sploh za vsako žival; kačje telo že samo po sebi je zoperno videti, pa tudi vsako kačje vedenje budí v nas strah in grozo.

(Dalje prihodnjič.)

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrto leta 90 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gold. 20 kr., za četrto leta 1 gld. 15 kr.

V Ljubljani v sredo 11. januarija 1871.

O b s e g: Napravljane svilnega semena po novi iznajdbi. — Koliko ptiči koristijo gospodarstvu (Konec). — Dolgoletne opazke o kačah (Dalje). — Še nekoliko dokazov za slovanstvo starodavnih Venetov. (Dalje.) — Slovenci. (Dalje.) — Mnogovrstne novice. — Dopisi — Novičar.

Gospodarske stvari.

Napravljanje svilnega semena po novi iznajdbi.

Še zmirom bolezen svilnih črvičev (židnih gosenic) veliko škodo dela svilorejcem. Treba tedaj prepričanja, da so svilni metulji popolnoma zdravi. To se izvé po novi iznajdbi, da se metulj in metuljka, ki se plemenita (parita) v posebne stanice (celice) ločita in na tanko z drobnogledom preiskujeta.

To novo pot izrejevanja zdravega semena je napotila lanski zbor svilorejcev v Gorici, da so to stvar temeljito v predvarek vzeli in o njej, kakor „Gosp. list“ piše, to-le sklenili:

Metulji s paroma se imajo v posebne stanice (celice) spraviti in potem z drobnogledom (mikroskopom) na tanko preiskavati, ali so zdravi, boleznimi prosti. Določilo se je, da le edini ta način more odstraniti svilno bolezen telesec (corpuscula), da le ta način more zopet popraviti in povzdigniti naše domače, rumeno pleme, katero je dobro in vspešno pri izreji in ki daje veliko lepše in težje mešičke od japonskega plemena, za čegar seme se toliko tisoč goldinarjev vsako leto v Japan pošilja.

Da se vsaj z nekoliko gotovostjo določi, ali so metulji sposobni za plodenje, morajo se prvi metulji natančno preiskavati, da se njih zdravje vsaj v poglavitnem razvidi. Mikroskopična preiskava zapredkov more le dokazati prav močno bolne metulje; za določbo popolnoma zdravih metuljev ne zadostuje taka preiskava.

Množenje vkužljivih telesec se vedno narašča, dokler metulj živi; zarad tega je najboljšje, metulje še le po smrti natančno mikroskopično preiskavati.

Metulj in metuljka se morata preiskati; najboljšje je oba skupno preiskavati.

Mikroskopična preiskava vendar ne odstrani drugih pogojev, ki so določni pri izbiranju semena. Paziti je treba tudi na to, kako metuljka jajčica položi, kako se jajčica hranijo itd.; vse to mora le celični način natančno pokazati.

Tudi preiskavanje semena nekoliko dokaže, ali je seme porablivo ali ne. To posebno velja, ako ni mogoče dotičnih metuljev preiskavati, na priliko, ako se nakupi Japonsko ali sploh ptuje seme.

Z mikroskopično preiskavo napravljeno seme (jajčica) daje ne le veliko večih dohodkov, ampak tudi tako seme, ki je za pleme posebno dobro in porablivo.

Skušnje spričujejo, da mikroskopična preiskava plemenskih metuljev, večkrat ponavljana, naredi krepak

zarod, ki boleznim ni tako hudo podvržen; ona povikša množino mesičkov, stori boljšo in lepšo svilo, in ravno tako preiskavanje je nam poročstvo, da dospemo do tega, da se zopet po navadnem načinu potrebno seme napravi.

Skrbeti bi se moralo, da se vpelje le edini ta način, to je, mikroskopično preiskavanje semena, in da se vsakter drug način odstrani.

Navadno vpeljana reja jajčic ne zadostuje, čeravno se je pri preiskavi število prvih metuljev zdravo pokazalo.

Ali se ima metulj od metuljke ločiti, to se odloži za prihodnje leto, ker se je do zdaj še malo o tem poskušalo.

Za mikroskopično preiskavanje se lahko porabijo tudi ljudje manjše omike; tudi dekleta se za to opravilo lahko pripravijo in porabijo.

Svilorejske družbe imajo s podporo državnih pomočkov za občno vpeljavo celičnega načina skrbeti, dokler posamesni svilorejci tega ne storijo.

Koliko ptiči koristijo gospodarstvu.

Spisal Govekar po „Prakt. Landw.“

(Konec.)

Žolne se živé od žužkov, kateri se dobivajo za lubom sadnega in gozdnega drevja in veliko škodo napravljajo zato, ker do njih ne more ne človeško oko ne človeška roka. Žolne je neresnična in nespametna misel razširjena, da žolne poškodujejo drevje, al to je skoz in skoz kriva misel. Žolne s svojim kljunom le drevje preiskujejo, ter iz glasa spoznavajo, kje je pod lubom luknja, v ktere mravlje in smrkova grizlica ali pisar svoja jajca ležejo. Žolne posebno rade iščejo in pobirajo veliko (konjsko) mravljo, njene bube, veliko lesno oso in vse vrste škodljivih črvov iglatega drevja. Najraje pa pobirajo gosenco, zimski pedic imenovano; ona požre tega mrčesa na dan po 20. Dvoje teh koristnih ptic pokonča tedaj na mesec 2400 imenovanih škodljivih mrčesov. Babica zimskega pedica leže 200 do 300 jajčic, in ako je od teh gosenic le polovica babic, izleže se tedaj za prihodnjo pomlad 180.000 gosenic, ktere razdevajo gozd.

Goršniček ali višnjeva senica pobira jajčica smrečjega prejca, katerih gre 20.000 na 1 lot. Skušnje pa so pokazale, da potrebuje ta ptica za vsakdanji živež najmanj pol lota jajčic; na mesec tedaj 15 lotov ali pa 300.000 jajčic; deset parov pa pojé po takem 6 milijonov jajčic z drevja. Mislimo si pa, da sta zima in

mraz polovico jajčic pokončala, in da so le tretji del ostalih babic smrečjega prejca, in vsaka tih babic naj čez leto le 120 jajčic zleže, tedaj bi imeli mali ptički v prihodnjem letu ne več nego 120 milijonov gosenic pobrati. Ako pa, dragi bralec, pomoriš 10 parov senic, tedaj ti tudi 120 milijonov škodljivih gosenic drevje pokončuje!

Konečno naj spregovorim še besedico o sitnem in jako zaničevanem vrabcu. En par vrabcev, da svojih mladiče (3 do 7) čez teden preživí, potrebuje 2000 gosenic, in ker navadno v letu 2- do 3krat godí, ter svoje mladiče skozi pet tednov z živežem preskrbuje, tedaj za samo dvoje gnjezd potrebuje 20.000 gosenic. Išče pa posebno rad gosenic glogovega belina, kosmatega prejca in kebrov. Kedar ima prvič gnjezdo, gre z vojsko na kebrovo gosenco, pri drugem pa na glogovega belina. Dvajset vrabcev potrebuje tedaj pri dveh gnjezdih 400.000 gosenic, ako ne vštejemo še k temu teh, ki jih med tem še mladiči prvega gnjezda pozobljejo. Mislimo si, da jih pogine polovica iz raznih vzrokov, iz druge polovice pa da se spomladi izležejo babice, od katerih bi bil tretji del keabri, polovica glogovi belin in ostanek pa kosmati prejci; iz skušnje vemo, da zleže ena kebrova babica okoli 400, glogovega belina 200, kosmatega prejca pa okoli 300 jajčic, tedaj bi vse to skupaj zneslo

30.000 kebrov	× 400 jajčic,	to je 12 milijonov
50.000 glog. belinov	× 200	„ „ 10 „
20.000 kosm. prejc.	× 300	„ „ 6 „

skupaj tedaj 28 milijonov jajčic, iz katerih bi se prihodnjo spomlad izlezele gosnice, ki bi naše sadeže pokončevale.

Ako preštejemo sedaj število gosenic, ktere so ostale pri življenju zato, ker smo le tako malo — 66 ptičev — pomorili, zavzamemo se nad strašnim številom, tako da skoraj svojim očem verjeti ne moremo.

1 kukavica,	ostalo je kosmatih prejcev	17,260.000
1 sova,	„ „ „	540.000
2 para žoln,	„ „ zimskih pedic	180.000
10 parov senic,	„ „ smrečjih prejcev	12,000.000
20 parov vrabcev	„ „ kebrov	12,000.000
20 „ „	„ „ glog. belinov	10,000.000
20 „ „	„ „ kosmatih prejcev	6,000.000

66 ptičev skupaj 165,980.000

Pri vsem tem velikem številu pa še ni všteti živež za stare!

Naj tedaj sleherni pomisli, kako neizrečeno škodo si napravlja on, kdor nedolžne ptiče neusmiljeno preganja in morí! Naj bi tedaj v vsaki vasi in fari pred vsem drugim duhovni, učitelji, župani in stariši vse storili, da se ptičjemu lovu v okom pride, ter da skoraj opusté nečimurni lenuhi in nevedni otroci to, človeštvo tako sramotivno početje! Sleherni naj na vse kriplje na to dela, da se nova postava v tem obziru natančno spolnuje! Mogoče, da se marsikteremu kratkovidnežu in hudobnežu posamesna škoda le prav majhna vidi, — al le pomislimo, kako neizmerno velika je, ako gledamo na cele dežele!

Natoroznanske stvari.

Dolgoletne opazke o kačah.

Spisal France Ipavec, zdravnik v Novomestu.

Zanimivo za vsacega, koristno zlasti za kmeta.

(Dalje.)

Znamenja, ki niso lastna nobeni drugi stvari, razun kačam, so sledeča: 1) Dolg, po zemlji se plazec, proti

repu zmirom tanjši kačji život; 2) mrzlota života, ktero žival ohrani v najtoplejših krajih in v najgorkejših časih; 3) da tihotapno lazi po zemlji, zmirom na napad pripravljena; 4) kakor dve električni iskri bliščeče se oči; 5) da žival v-se skrije oči, tako, da je široka glava s tankim vratom podobna mrtvaškej glavi; 6) vedno iz gobca moleči razklani jezik, kakoršnega nima nobena druga nam znana žival; 7) siva ali črnkasta barva, ktero videti se človek nehote skoraj zmirom smrti spominja; 8) lastnost, da oklene vsako živo stvar s svojim dolgim in mrzlim životom; 9) da prebiva v ozkih, globokih in temnih luknjah, po skalah in starem zidovji, po pustih, samotnih, strašnih krajih, kamor le redkokrat kak človek pride; 10) kačam lastni, moščjaku (pižmu) podobni duh, ktereга takrat posebno čutimo, kedar je več kač skupaj; kačji duh je včasih tako hud, da jame po njem posebno stare ljudi glava boleti, ali jim še celó hudo pride; majhni otroci dobé po njem božjast, materične žene pa ta duh še celó omami; 11) naglo premikanje, ki stori, da se človeku, ki premikajočo se kačo gleda, rado v glavi zvrtili, ali ga celó omoti in k tem pripomore tudi hudi kačji duh. Majhine živalce, kakor na pr. krte, miši, podgane, žabe, tiče in druge enake živali to tako omoti, da jih kača precej dobí, kar tudi ljudstvo v mnenji, da kači imenovane živalce v žrelo zlezejo, potrjuje; 13) da kače ne morejo dati od sebe nobenega glasú, kar je tudi vzrok, da se dostokrat popred ne zapazi, predno se stopi na njo ali pa se je kako drugače ne dotaknemo. Pravijo, da gad „žvižga“; al to je laž, ki se je med ljudstvom ohranila ter gre od roda do roda. Opazujmo gadje žrelo le prav pazljivo in videli bomo, da ustnici niste pripravni za žvižganje, ker ste na kosti napeti in ju gad toraj ne more dosti premakniti, še manj pa skleniti; 14) strašno je videti gada, kedar požira svoj plen, in ako ga bodeš gledal, vstali ti bodo lasje pokonci, kajti uboga živalca, ki je tako nesrečna, da pride gadu v pest, se vije v njegovem žrelu po četrť ure ali pa še dalj časa in da bi se iz njega izvila, raztegne ga tako, da je gadova glava po trikrat debelejša videti, kakor je v resnici. Al gad drži živalco trdno v svojem žrelu, ter jo zmoči in prepreže s slino, bodi-si, da jej sapo zapre, ter jo tako že v svojem žrelu umorí, ali pa zato, da bi se spolznila po ozkih delih gadjega života.

To so vzroki, iz katerih se ljudje in živali tako zeló bojijo kač in jih sovražijo, — to so vzroki, zavoljo katerih ljudje te živali preganjajo, — to so vzroki, iz katerih se druge živali tako zeló kač bojijo. Ljudje vendar preganjajo vse kače sploh, a ne pomislijo, koliko nam te živalce koristijo. Zadnji čas je, ljudstvo podučiti tako ali tako, da naj ne preganja ubozih živalcev tako strašno, sicer bi moglo to človeštvo še zeló škodovati. (Dal. prih.)

Národne stvari.

Slovenci.

Spisal dr. Vinko Fereri Klun.

Posvečeno velikim posestnikom kranjskim.

(Dalje.)

V arhivnih spisih deželnih stanov kranjskih sem najdel, da se je prvo naseljenje Uskokov na Kranjskem vže med 1530. in 1537. letom vršilo. To naseljevanje, o katerem smo ravnokar govorili, je bilo vže drugo. Iz teh arhivnih spisov sem povzel še sledeče. V začetku so Uskoki sami sebi izbirali kapetana. Potem je pa car avstrijski iz njih srede nadkapetana imenoval. Po ukazu, danem v Beču 15. novembra 1570. leta je bil